

Mračna leta Terske doline?

Igor Černo, opozicijski svetnik v občini Bardo, se bori proti pritiskom občinske uprave, ki poskuša zadušiti slovensko navzočnost v Terski dolini. Kljub šikaniranju slovenska skupnost v Bardu ohranja svojo identiteto, jezik in tradicijo preko kulturnih društev in prireditev, kot je Praznik bivših izseljencev. Kot novopečeni član paritetnega odbora vidi ključno prioriteto v skrbi za mlade ter krepitvi pouka slovenskega jezika v krajevnih šolah. Po vzoru svojega očeta Viljema Černa poziva k enotnosti in povezovanju celotne naše narodne skupnosti, saj je to edina pot za ohranitev slovenstva v teh gorskih krajih.

Mračna leta Terske doline?

POGOVOR Igor Černo, kulturni delavec in občinski svetnik v Bardu

PIŠE
DANIJEL DEVETAK

V Terski dolini se znova vrstijo pritiski in sporne poteze občinske uprave, ki poskuša zadušiti slovensko navzočnost. Igor Černo, opozicijski svetnik v občini Bardo in glasnik krajevne skupnosti, se ne pusti utišati. Z nepopustljivim bojem proti sistemskemu šikaniranju ter z ustvarjalno energijo dejavnega kulturnega delavca brani identiteto in dediščino rodnih krajev. S posebno skrbjo za mlade in njihov stik z jezikom si prizadeva, da Terske doline kljub vsemu ne bodo utihle.

Prejšnji konec tedna ste v Bardu imeli 48. Praznik bivših izseljencev. Kako ste ga osebno doživljali v preteklosti, kako pa v zadnjih letih?

Veliko se je spremenilo. Pred leti je bila vas polna ljudi. To je bil praznik emigrantov, ki so se po potresu vrnili domov; prišli so pomagat, da bi spet postavili na noge naše vasi, in so se spet začeli družiti kot skupnost. Z leti so nekateri ponovno odšli v svet in se niso vrnili, družine so si ustvarili drugje in naše vasice so se praznile. V preteklosti je veliko ljudi govorilo v našem narečju. Zdaj se to sliši vedno manj, starejši umirajo. Obraz teh vasi se je s časom spremenil. V Bardu so prišli izseljenci iz Ukrajine, Moldavije, Litve in Argentine. Pred leti smo tudi imeli lep prostor za to praznovanje. Župan pa nam žal ne dovoli več, da bi ga uporabljali. Zato smo imeli praznik na ploščadi ob cerkvi; lokacija ni najbolj primerna, vseeno pa se je nabralo veliko ljudi. V nedeljo smo bili prav veseli, da je iz Goriške prišel zbor, ki je polepšal našo mašo.

Kaj ste imeli na programu na letošnjem prazniku?

V petek smo predstavili knjigo našega Luigina Moderiana, umetnika iz vasi Pleštica. Tudi on je emigrant, živi v Milanu. Tam ustvarja lepe slike, vedno pa ima v srcu svojo rodno vas in naše doline. Imeli smo tudi lep kulturni program. V soboto se je začel pravi praznik, v gosteh smo imeli Argentine, ki so prišli živeti v Bardu; za nas so pripravili svoje specialitete, bilo je res veliko ljudi.

Vas je torej živa in živahna, se ne prazni ...

Vas živi zaradi naših, slovenskih društev. Ko bi jih ne bilo, bi bila prav tišina. To bi sicer želel naš dragi župan: raje tišino kot slovensčino ... A mi se ne damo. Hvaležni smo prijateljem, ki prihajajo na obisk in nas podpirajo. V nedeljo smo pri maši slišali

tudi besedo v slovenščini, peli smo v slovenščini. Za nas je zelo pomembno, da ohranimo naše korenine in da imamo odlične osebe, ki nam s svojo prisotnostjo dajo veliko poguma tudi za naprej.

Od leta 2024 ste opozicijski občinski svetnik v domači občini, kjer se torej spopadate s Slovincem zelo nenaklonjeno upravo. Kakšno je trenutno stanje?

Stanje je zelo slabo. Župan Mauro Pinosa nas stalno napada, tudi po spletnih omrežjih. Mi se imamo za Slovence, on pa trdi, da Slovenci tu ne živijo več oz. da niso nikoli živeli; po njegovem mnenju naj bi bili nekaj kot "Protoslovani" ... O nas, ki smo dejavni tako na kulturnem področju kot v cerkvi, pravi, da smo "titini in komunisti". Kot bi bili neki izdajalci naše države, kot da ne bi bili del te skupnosti ... Res je žalostno. Kljub vsemu gremo naprej, s časom se bodo stvari spremenile, tudi ta župan ne bo ostal za vedno na tem mestu.

Ob izvolitvi v paritetni odbor ste med drugim izjavili, da so to "mračna leta Terske doline" ...

Res so se vrnila mračna leta. Nisem si mislil, da jih bom doživel. Ponavlja se to, o čemer lahko beremo v znani knjigi Mračna leta Benečije. Župan je npr. ustavil procesijo in poslal orožnike v cerkev, ker mu ni bil všeč naš nekdanji župnik don Renzo Calligaro. Poleg tega nam ne dovoli, da bi uporabljali javne prostore, zamejil jih je celo z verigo.

V iskanju pozornosti in podpore za našo skupnost smo vložili več pritožb in svetniških vprašanj, šli smo, kamor smo mogli. Pinosa je vpliven in bogat, ima veliko možnosti in dobre stike s politiko, predvsem v Trstu in na deželni ravni. Za volilno kampanjo so ga prišli podpret deželni odborniki in svetniki. Celotno pred predsednico Republike Slovenije Natašo Pirc Musar, ki je prišla na obisk v Špeter, si je upal povedati, da v Terski dolini ni Slovencev in da bi denar, namenjen slovenski manjšini, lahko uporabili za ceste in drugo, kar si sam želi. Ko smo ga vprašali, kaj dela oz. predlaga, da bi ohranil to t. i. protoslovansko narečje in našo besedo, ni imel odgovora. Ne naredi nič, proti pa dela in nam nagaja, to zna odlično delati. Smo skupnost, tu živimo, ta gospod pa nam ne dovoli, da bi organizirali kulturne dejavnosti. Ko bi tu ne bilo društev, zares ne bi bilo nič.

Aprila letos ste bili na skupščini slovenskih upraviteljev izvoljeni v paritetni odbor. Katere so vaše prioritete v tem mandatu? katerim problemom v Benečiji – in

še predvsem v Terski dolini – želite dati prednost?

Naša prioriteta je skrb za mlade. Moramo se angažirati, da bi se naši mladi, ki so in so tudi zelo sposobni, predvsem učili slovenskega jezika. V Špeteru imamo šolo, ki je zelo pomembna; lepo bi bilo, ko bi imeli pouk slovenščine tudi v Terski dolini, v Fojdi (Faedis), Ahtenu (Attimis). To bi bil velik prispevek za naše slovenstvo. Mlade želimo tudi vključiti v naše slovenske organizacije, da bi nadaljevali pot, ki so jo odprle osebe, kot so npr. bili Viljem Černo, Paolo Petricig, Aldo Clodig in drugi. Obstajajo društva, ki jih vodijo mladi, primer je Robida. So dobri in ustvarjalni. Takim bi morali dati več prostora na več področjih, od športa do gledališča in drugih kulturnih dejavnosti.

Zaščitni zakon št. 38/2001 je v vaši dolini omogočil že več projektov, a je njegova učinkovitost močno odvisna od naklonjenosti krajevne uprave. Je zakon 38 v trenutnih okoliščinah sploh še dovolj dobro orodje za uresničevanje vaših prizadevanj v Terski dolini?

Res je odvisno od ljudi. Župan, ki bi vedel, da obstajajo te priložnosti za večji razvoj ozemlja in skupnosti, bi to izkoristil. Po mojem je glavni problem, ko kdo noče razumeti. Nekateri enostavno nočejo razumeti, kakšna je naša kultura, kaj bi potrebovali. Jih ne zanima. V naši upravi so tudi osebe, ki prihajajo iz drugih vasi in sploh nimajo zveze z našim ozemljem. Ko jih vprašaš, ali bi jih zanimalo spoznati našo stvarnost, odgovorijo: "Ne". Tudi zato moramo pritegniti

šole v Terskih dolinah ni uspel. Je danes kakšna možnost, da bi slovenščina v vaših krajih postala vsaj učni predmet?

To je naš cilj. Živimo v pretežno italijanskem okolju, zato je slovenščina vedno manj prvi jezik. Vse manj ljudi govori v našem narečju, ker ga je treba govoriti doma, vedno več mladih pa ga ne govori ali pa govori samo italijanščino. Če jezika ne uporabljáš, seveda umre. Vendar je prav, da ostane vsaj znak slovenske prisotnosti. In šola je najboljši kraj, kjer bi se slovenščine lahko učili, da ostane vsaj kot drugi jezik. Da vedo, kako se bere, da odkrijejo naše korenine. Pri nas je malo družin in malo otrok. V Njivici (Vedronza) imamo šolo, v katero prihajajo iz Cente, Furlani vozijo sem otroke, ker je šola manjša in učitelji bolje spremljajo otroke. V šoli učijo slovenski jezik, toda le eno uro tedensko, od tega ostane prav malo. Če bi predmet postal kurikularen, če bi bila vsaj ura na dan, bi to bil velik korak naprej. Upam, da bo to učakal.

Znani ste tudi kot zagnan kulturni delavec, nenazadnje glasbenik in gledališčnik. Oder zna biti najbolj neposreden način za ohranjanje živega jezika in pristnega narečja ter za povezovanje ljudi. Kaj vam pomeni glasbeno in gledališko poustvarjanje in koliko lahko ti dve dejavnosti pripomoreta h krepitvi narodne zavesti in jezika med mladimi v Terski dolini?

Za glasbo je to zelo pomembno. Včasih smo tudi mi mislili, da naš jezik lahko uporabljáš samo kot nekaj folklorističnega, da gresta npr. skupaj harmonika in petje starih pesmi. Zdaj pa je naša slovenska beseda – tudi narečna – postala rock, postala je rap, postala je nekaj novega; uporabljamo jo v različnih, zelo modernih načinih. Bil sem član skupine Beneške korenine, BK. Še nastopamo na kakšnih dogodkih. Na festivalu Senjam beneške pesmi pa imamo alternativno rock skupino The Preklets. Jaz pojem in pišem besedila v našem narečju, v terščini. Je zelo zabavno! Imamo harmoniko, pa tudi rock kitare. Taki glasbi se mladi radi približajo in med drugim razumejo, da se naša govorica lahko uporablja povsod, tudi v novi glasbi. Gledališče je zame nekaj izredno lepega, za dušo. Odkar igram v Beneškem gledališču, se je marsikaj spremenilo. Prej je bilo bolj amatersko, ljudsko, nato se je nivo znatno zvišal. Za zadnje igre je prišla na pomoč Alida Bevk in začeli smo delati bolj profesionalno. Tudi to je po

mojem zelo pomembno. Tako delo daje več zadoščenja, pa tudi mladi se raje približajo dramski dejavnosti. Tudi na tak način pokažemo, da še živimo, predvsem pa to, da smo sposobni tudi mi narediti nekaj kakovostnega. Ko zahajam v Trst ali Gorico, ugotavljam, da ljudje včasih gledajo na naše kraje kot na nekaj folklorističnega, na neko pleme, ki živi v teh dolinah; ko pa se pokažemo s kakovostno igro, dokažemo, kaj zmoremo, da smo del slovenske skupnosti v deželi.

Bardo se gotovo spopada tudi s strukturnimi težavami gorskih območij, z depopulacijo, staranjem prebivalstva in krčenjem storitev. Kakšne rešitve vidite za ohranitev življenja v teh krajih ter za njegov razvoj?

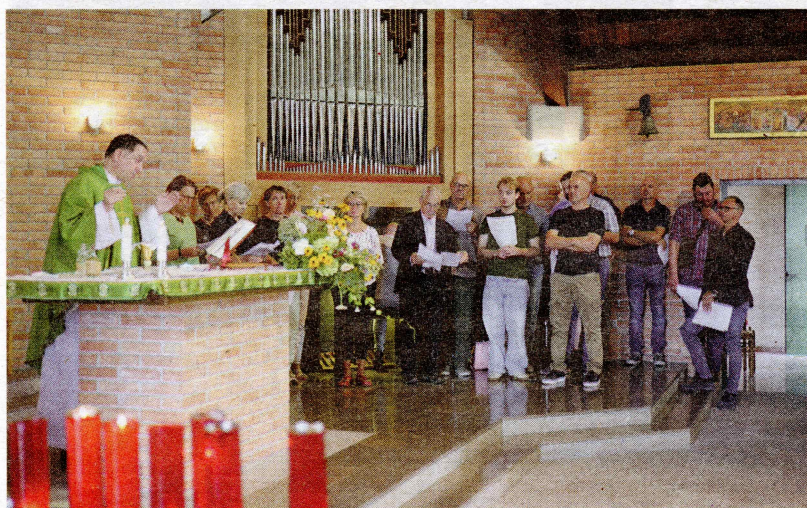
O, lepo vprašanje ... Viljem Černo je napisal lepo pesem, ki pravi: "Sami ni več vasi." Če ni ljudi, se bo težko kaj razvilo. Rabimo družine in mlade, ki delajo in ustvarjajo ter iščejo nove poti. Seveda mora občinska uprava delati za skupnost, ne pa je deliti. So mladi, ki imajo ideje, upamo, da bodo oni prevzeli našo občino. Se pa ne smemo bati razvoja in novih sil. V vas so prišle nove družine, tudi iz drugih držav. Znajo se vključiti, imajo nove ideje. Nekdo iz Ukrajine, ki je tu kupil hišo, npr. upravlja Erasmus projekte, vsako leto privabi mlade. Nekaj se počasi le razvija. Upam v novo življenje.

Pred kratkim je minilo devet let od smrti vašega očeta, prof. Viljema Černa, "čedermaca Terskih dolin". Bil je plemenita osebnost, zelo povezovalen, in vendar trden v svojih načelih, dobro poznan in spoštovan tudi na Goriškem in Tržaškem. Kako čutite danes njegovo dediščino in odgovornost do dela, ki vam ga je zapustil?

Take osebe zdaj manjkajo. On je znal govoriti z vsemi, tudi s tistimi, ki so bili proti; do njih je šel z nasmehom, je pa znal biti trd kot kamen, dokler ni dosegel svojega cilja. Mislim, da v slovenski manjšini danes manjkajo taki liki, močne politične osebnosti, ki znajo povezovati vse, od duhovnika do komunista, od prvega do zadnjega. Niti v Benečiji nismo enotni, krovni organizaciji delujeta vsaka po svoje. Nas je malo. Samo če se bomo pogovarjali in zmenili za skupne cilje, bomo močni in bomo dosegali rezultate. Če želimo prihodnost za našo skupnost, je pomembno, da sodelujemo, da preteklost pustimo za sabo in stopimo na skupno pot. Tako bi tudi počastili osebe, ki so se borile, da imamo danes pravice. Tako ne bomo napravili velikega dela, ki so nam ga pustile.

“Očitno se bojijo slovenske manjšine ...”

Zaradi “politične inkompatibilnosti” črtali nastop Luise Cher v Terski dolini

PEVCI IZ VSE GORIŠKE SO V NEDELJO, 26. JULIJA, PELI PRI MAŠI OB PRAZNIKU BIVŠIH IZSELJENCEV V BARDU

Prejšnji konec tedna je v Bardu potekal tradicionalni, letos že 48. Praznik bivših izseljencev. Organizirala sta ga Združenje bivših izseljencev iz Terske doline oz. Barda in Center za kulturne raziskave Barda, ki sta pripravila pester program, glavno prizorišče pa je bila ploščad ob cerkvi sv. Jurija. V nedeljo se je praznika udeležila tudi skupina več kot 30 rojakov pretežno iz Goriške, ki so s svojo navzočnostjo želeli podpreti slovensko skupnost v Terski dolini. Goriški zborovodja in organist David Bandelj je zbral prijatelje in znance, pevce z vseh vetrov, in tako je pri slovesni maši v župnijski cerkvi krepko odmevala žlahtna slovenska pesem. Župnijski vikar Bogusław Kadela se je med obredom pevcem zahvalil dvakrat, zbrani verniki pa so to storili s toplim ploskanjem. Takoj po bogoslužju so se isti pevci na bližnjem pokopališču z rodoljubno pesmijo poklonili Viljemu Černu, Adrijan Corsi pa je obudil nekaj spominov nanj in na drugega velikega človeka te zemlje, Dina Del Medica; oba sta bila med drugim navezana tudi na Goriško.

Praznovanje se je nadaljevalo pri s tipičnimi terskimi specialitetami obloženih mizah, za veselo vzdušje pa je z narodnozabavno in ljudsko glasbo poskrbel ansambel Veseli Gnjudučani. To je bila obenem lepa priložnost za tkanje novih in utrjevanje starih vezi. Navezanost na domače okolje ter vztrajnost pri ohranjanju slovenske besede in kulture sta bili rdeča nit pogovorov, kar nam je poudarila Luisa Cher, predsednica ZSKD za videmsko pokrajino, ki je tudi predsednica Centra za kulturne raziskave. Slednjega je “seveda ustanovil Viljem Černo leta 1976, da bi se ohranila slovenska beseda v Terski dolini”. Med drugim nam je povedala, da se slovenska društva v Terski dolini še naprej soočajo s težkimi pogoji za delovanje in odrivanjem na rob s strani občinske oblasti, a kljub temu ostajajo odločna pri ohranjanju svoje dediščine. Težav nimajo le izseljenci, ki jim “župan ne dovoljuje, da bi uporabili socialne centre, ki so jih imeli na razpolago skoraj 50 let”,

temveč tudi posamezniki. Vidno je bila pretresena in prizadeta zaradi svežega neljubega dogodka, do katerega je prišlo še dan prej, 25. julija. Tisti večer je namreč v bližnji vasi Ter potekal dogodek, ki ga je organiziral Istitut Ladin Furlan, združenje, ki na deželni ravni skoraj 40 let skrbi za ohranjanje in promocijo furlanskega jezika in kulture. Že pred mesecem dni so jo povabili, da bi spregovorila o Centru za kulturne raziskave in Etnografskem muzeju Barda, ki je “zelo lep in zelo obiskovan”. Čeprav

LUISA CHER, PREDSEDNICA CKR V BARDU

je prireditev v Teru potekala sočasno s praznikom izseljencev v Bardu, jim je Luisa Cher zagotovila svojo prisotnost, saj je razumela, da bi člani furlanskega društva radi kaj več izvedeli o Bardu in delovanju slovenskih društev. V soboto popoldne, torej le nekaj ur pred dogodkom, pa so jo poklicali in ji sporočili, da je bil njen poseg črtan s programa “zaradi politične inkompatibilnosti”. Še več: prosili so jo, naj sploh ne pride zraven, “da ne bi povzročala kakšne nevšečnosti”. Župan oz. občinska uprava namreč nista želela, da bi prišla do besede. Prvi občan naj bi jim rekel, “da bo črtal celoten program, če bom jaz prisotna”. Z grenkim nasmehom nam je na koncu dejala: “Očitno se bojijo slovenske manjšine oz. slovensko govorečih oseb v Terski dolini ...”